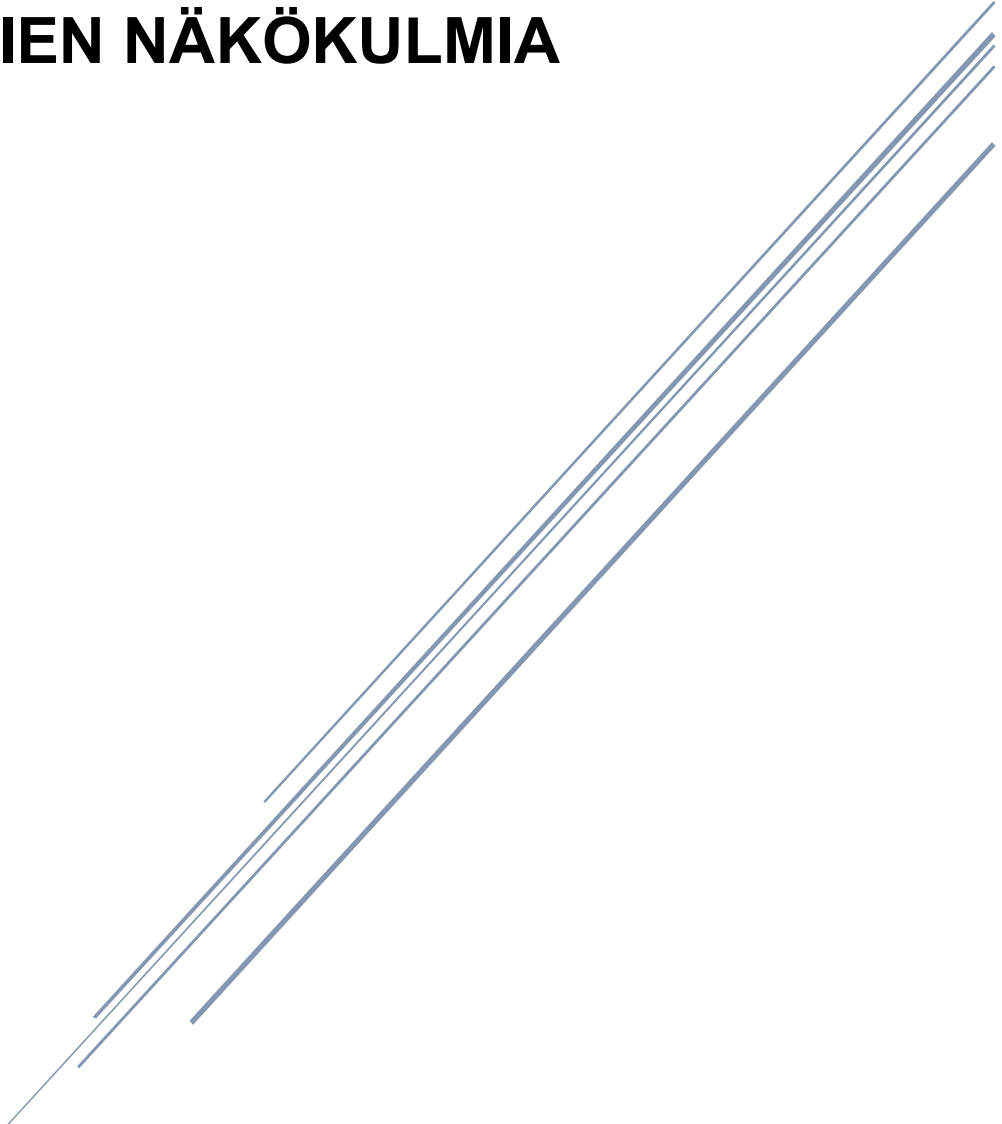

**OPPIMISEN HAASTEET
MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN
AIKUISOPISKELIJOIDEN OPIN
POLULLA: OPISKELIJOIDEN JA
OHJAAJIEN NÄKÖKULMIA**

Piia Cordoba
Opitaan yhdessä oppimaan -hanke
Paremmiin Yhdessä ry

Työn editointi Riitta Saastamoinen

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	3
1 Johdanto	4
2 Opiskelijoiden näkökulmia	6
2.1 Opiskelijoiden arviot omasta tuen tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla	7
2.2 Opiskelijoiden kotonaan käyttämät opiskelua ja oppimista tukevat oppimistavat	10
2.3 Koulun tarjoama tuki vieraskielisille opiskelijoille	11
2.4 Opitaan Yhdessä -toiminnan merkitys osallistuville opiskelijoille	12
2.5 Kokemus suomalaisesta koulutusjärjestelmästä maahan muuttaneen näkökulmasta	13
3 Ohjaajien näkökulmia	15
3.1 Ohjaajien arvio maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tuen tarpeesta oppimisen ja opiskelun eri osa-alueilla	15
3.2 Lukustrategiat eri tekstilajeissa	18
3.3 Tehtävänannon ymmärtäminen	19
3.4 Tiedonhakuun liittyvät ongelmat	20
4 Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu	22
5 Ratkaisuja todettuihin ongelmakohtiin	27
5.1 Itsenäinen toimiminen tietoyhteiskunnassa: monilukutaito	27
5.2 Monikielisyyden mahdollisuudet opiskelun ja oppimisen tukena	30
5.3 Kehittämisehdotuksia oppilaitoksille ja Opitaan Yhdessä -toimintaan	32
Lähteet	35
Taulukot	
Taulukko 1. Opiskelijoiden arviot omasta avun tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla	8
Taulukko 2. Ohjaajien arviot maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden avun tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla.	16
Taulukko 3. Opiskelijoiden ja ohjaajien avun tarpeen arviointien vertailu	23

Taulukko 4. Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu aika paljoksi tai paljoksi arvioidun avun osalta	24
Taulukko 5. Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu vähäiseksi arvioidun avun osalta	25

Tiivistelmä

Tämän selvityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka edistää ja tukee maahanmuuttajataustaisten aikuisten oppimista ja opiskelua. Sitä varten haastateltiin 9 aikuisten perusopinnoissa, ammattikoulussa ja ammattikorkeakoulussa opiskelevaa maahan muuttanutta sekä 17 maahan muuttaneita työssään tai vapaaehtoistehtävissä opettavaa ja/tai ohjaavaa henkilöä. Haastatteluissa selvitettiin, millaisilla opiskelun ja oppimisen osa-alueilla maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla on erityisesti tuen tarvetta ja millaisia keinoja he itse käyttävät opiskelun ja oppimisen tukena. Lisäksi kerättiin ajatuksia ja ideoita siitä, miten opiskelua, oppimista ja niihin liittyvien taitojen kehittymistä voitaisiin edistää.

Selvityksen pohjalta maahan muuttaneilla aikuisopiskelijoilla on opiskelussa ja oppimisessa eniten tuen tarvetta asiatekstin rakentamisessa ja siihen liittyvissä prosesseissa. Vieraskieliset opiskelijat voivat tarvita apua myös varsinkin olennaisen löytämisessä tekstistä, tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä, luetun ymmärtämisessä yksityiskohtaisella tasolla sekä tiedonhaussa Internetistä. Sekä opiskelijoiden että ohjaajien vastausten perusteella on kuitenkin selvää, että maahanmuuttajataustaiset opiskelijat eivät ole yksi homogeenin ryhmä. Heidän oppimiseen ja opiskeluun liittyvä osaamisensa ja tuen tarpeensa vaihtelevat yksilöllisesti, mikä tulee huomioida tukitoimissa.

Haastatteluissa esille nousseita ehdotuksia opiskelun ja oppimisen tukemiseksi olivat erityisesti monilukutaidon opettaminen ja monikielisyyden hyödyntäminen. Selvitystyö tarjoaa ehdotusten pohjalta maahan muuttaneita kouluttaville tahoille kehittämisideoita, joiden avulla muualta tulleita opiskelijoita voidaan paremmin tukea opin polulla Suomessa. Lisäksi tulosten avulla kehitetään opiskelu ja oppimistaitojen tukemista Paremmiin Yhdessä ry:n Opitaan Yhdessä -toiminnassa koulutusten ja vapaaehtoisten ohjaustyön avulla.

1 Johdanto

Paremmiin Yhdessä ry (PYR) on vuonna 2009 perustettu jyvaskyläläinen yhdistys, joka tukee maahan muuttaneita heidän kotoutumistaan ja osallisuuttaan edistävien tietojen ja taitojen oppimisessa. Yhdistys sai Alfred Kordelinin säätiöltä rahoituksen vuodelle 2021 Opitaan Yhdessä Oppimaan -hankkeeseen. Hankkeen tavoitteena on kehittää maahan muuttaneiden oppimis- ja opiskelutaitoja sekä niiden tukemista yhdistyksen Opitaan Yhdessä -toiminnassa. Tämä selvitystyö on yksi hankkeen tuotoksista.

PYR on järjestänyt Opitaan Yhdessä -toimintaa vuodesta 2009 alkaen. Toiminnassa suomalaiset vapaaehtoiset auttavat Suomeen muuttaneita aikuisia perus-, ammatti- ja korkeakouluopinnoissa, suomen kielen harjoittelussa tai muussa opiskelussa. Toimintaan osallistuneet työntekijät ja vapaaehtoiset ovat vuosien myötä havainneet maahan muuttaneiden opiskelun ongelmakohtina muun muassa puutteet suomen kielen taidossa (erityisesti luku- ja kirjoitustaito), digitaidoissa sekä muissa oppimis- ja opiskelutaidoissa (esim. tiedon hakeminen, kriittinen ajattelu, tieteellinen kirjoittaminen ja lukeminen, oppimistekniikat). Näiden taitojen ollessa heikot on vaikeaa opiskella suomalaisessa koulujärjestelmässä, jossa käytetään runsaasti itsenäistä työskentelyä sekä lukemista ja kirjoittamista painottavia opiskelumenetelmiä, etäopetusta, virtuaalisia oppimisympäristöjä ja tietotekniikkaa.

Lisäksi on havaittu, että opettajat eivät myöskään huomioi opintojen työmäärässä ja aikatauluissa maahan muuttaneiden opiskelijoiden ongelmia suhteessa suomalaisiin opiskelijoihin. Opiskelun haasteet korostuivat koronatilanteessa ja tulevat edelleen olemaan pinnalla, jos lähiopetusta ei anneta tai sitä vähennetään. Valitettavasti normaalitilanteessakaan oppilaitokset eivät ole kyenneet antamaan riittävää tukea näissä asioissa. Haasteet tuovat opiskelijoille ylimääräistä stressiä ja vaikuttavat opiskelumotivaatioon ja jaksamiseen. Näistä syistä osa maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista on vaarassa suoriutua edellytyksiään huonommin tai jopa keskeyttää opintonsa.

Tässä selvitystyössä haastateltiin maahanmuuttajataustaisia aikuisopiskelijoita ja heitä opettaneita ja/tai ohjanneita ammattilaisia ja vapaaehtoisia, joita tässä työssä kutsutaan yhteisnimellä 'ohjaajat'. Haastatellut opiskelijat opiskelevat aikuisten perusopinnoissa, ammattikoulussa ja ammattikorkeakoulussa. Selvitykseen osallistuneet ohjaajat ovat Jyväskylän maahanmuuttaneiden osaamiskeskus -hankkeen, Jyväskylän yliopiston, Monikulttuurikeskus Glorian ja PYRin työntekijöitä sekä PYRin Opitaan Yhdessä -toiminnan vapaaehtoisia. Osa haastatteluista toteutettiin kasvokkain, osa etänä videoyhteyden avulla.

Haastateltavilta kysyttiin numeraalista arviota tuen tarpeesta opiskelun ja oppimisen osa-alueilla, jotka valittiin Opitaan Yhdessä -toiminnasta koottujen havaintojen pohjalta. Avoimin kysymyksin kartoitettiin yleisesti sitä, millaisia haasteita vieraskielisillä opiskelijoilla on. Lisäksi koottiin kokemuksia ja ajatuksia sellaisista opiskelu- ja oppimistavoista, opetussisällöistä, opetuskulttuurista tai muista tekijöistä, jotka tukisivat maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita opin polulla.

Selvityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka edistää ja tukee maahan muuttaneiden oppimista ja opiskelua. Tulosten avulla kehitetään PYRin Opitaan Yhdessä -toimintaa tarjoamalla opiskelu- ja oppimistaitoja tukevia koulutuksia vieraskielisille aikuisopiskelijoille sekä opastusta toimintaan osallistuville vapaaehtoisille näissä taidoissa tukemiseen. Selvitystyö tarjoaa myös muille maahan muuttaneita kouluttaville tahoille kehittämisideoita, joiden avulla muualta tulleita opiskelijoita voidaan paremmin tukea opin polulla Suomessa.

2 Opiskelijoiden näkökulmia

Selvitykseen osallistui yhdeksän maahanmuuttajataustaista aikuisopiskelijaa, jotka tavoitettiin PYRin Opitaan Yhdessä -toiminnan kautta. Heidän ikänsä vaihtelevat 20 ja 40 vuoden välillä. He olivat muuttaneet Suomeen joko alaikäisinä tai 30 ikävuoden lähetyillä. He ovat asuneet Suomessa 3–14-vuotta. Kaikki haastateltavat ovat parhaillaan opiskelemassa. Heistä 1 suorittaa aikuisten perusopintoja, 4 opiskelee ammattikoulussa, 1 tekee kaksoistutkintoa ja 3 opiskelee ammattikorkeakoulussa.

Opiskelijoiden lähtömaita ovat Kongo, Gambia, Afganistan, Syyria, Iran ja Myanmar. Äidinkielenään haastateltavat puhuvat mandingaa, swahilia, daria, kurdia ja burmaa. Muita heidän osaamiaan kieliä suomen ja äidinkielen lisäksi ovat persia, arabia, englanti ja ranska. Kaikki haastatellut olivat saapuneet Suomeen osaten ennestään vähintään kahta eri kieltä.

Haastatelluista kuusi opiskelee ammatti- tai ammattikorkeakoulussa yhdessä suomenkielisten opiskelijoiden kanssa. Kaksi käy ammattikoulua maahan muuttaneille suunnatulla linjalla, joka tarjoaa ammatillisen opetuksen yhteydessä Suomi vieraan kielenä eli S2-opetusta. Yksi henkilö suorittaa aikuisten perusopintoja,

jotka ovat myös vain maahan muuttaneille suunnattua opetusta, jossa kieli otetaan huomioon eri tavalla kuin muissa opinnoissa.

Opiskelijat osallistuivat haastatteluun joko videoyhteyden välityksellä tai kasvokkain. Haastattelussa he pääsivät kertomaan omia näkemyksiään oppimisesta ja Suomen koulutusjärjestelmästä. Seuraavaksi avaan tarkemmin opiskelijoiden näkemyksiä heiltä kysytyistä asioista.

2.1 Opiskelijoiden arviot omasta tuen tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla

Haastattelussa opiskelijoita pyydettiin arvioimaan asteikolla 1 (en tarvitse apua) - 5 (tarvitsen todella paljon apua) omaa tuen tarvettaan kahdeksaan oppimisen ja opiskelun osa-alueeseen liittyen. Arvioituja osa-alueita olivat 1) tiedonhaku Internetissä, 2) opettajan/ohjaajan ymmärtäminen, 3) tärkeän tiedon löytäminen tekstistä, 4) sopivan oppimistavan löytäminen, 5) tehtävän ohjeiden ymmärtäminen, 6) luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla, 7) luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti ja 8) kirjoittaminen. Jokaisesta kohdasta keskusteltiin haastateltavan kanssa sitä avaavasti, jotta kysymys olisi oikein ymmärretty ja vastaus mahdollisimman tarkka. Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa 1 näkyvät kootut opiskelijoiden vastaukset.

TAULUKKO 1. Opiskelijoiden arviot omasta avun tarpeesta oppimisen ja opiskelun eri osa-alueilla

Tuen kohde	1 En tarvitse apua.	2 Tarvitsen vähän apua.	3 Tarvitsen apua.	4 Tarvitsen aika paljon apua.	5 Tarvit- sen todella paljon apua.	Keski- arvo	Vastaus- ten vaih- teluväli
Tiedonhaku Internetissä	3	1	2	2	1	2,7	1–5
Opettajan/ ohjaajan ym- märtäminen	-	6	3	-	-	2,3	2–3
Tärkeän tiedon löytäminen tekstistä	-	3	5	1	-	2,8	2–4
Sopivan op- pimistavan löytäminen	2	1	6	-	-	2,4	1–3
Tehtävän ohjeiden ym- märtäminen	-	2	5	1	1	3,1	2–5
Luetun ym- märtäminen yleisellä tasolla	-	4	4	-	1	2,8	2–3, 5
Luetun ym- märtäminen yksityiskoh- teisesti	-	4	4	1	-	2,7	2–3
Kirjoittami- nen	-	-	5	3	1	3,6	3–5

Opiskelijat kokevat tarvitsevansa keskimäärin eniten tukea kirjoittamisessa (vastausten keskiarvo 3,6) ja tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä (keskiarvo 3,1). Kaikki vastaajat tuntevat selvästi tarvitsevansa apua kirjoittamisessa: 5 jonkin verran, 3 aika paljon ja 1 todella paljon. Tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä 2 tarvitsee mielestään vain vähän apua, mutta 5 jonkin verran, 1 aika paljon ja 1 todella paljon. Vastaajien määrissä tarkasteltuna eniten avun tarvetta (aika paljon tai todella paljon, asteikolla 4 tai 5) on kirjoittamisessa (4 vastaajaa) ja internetin tiedonhakuun liittyen (3 vastaajaa).

Vähiten tuen tarvetta koetaan keskimäärin opettajan/ohjaajan ymmärtämisessä (keskiarvo 2,3) ja sopivan oppimistavan löytämisessä (keskiarvo 2,4). Opettajan/ohjaajan ymmärtämisessä 6 tarvitsee mielestään vain vähän ja 3 jonkin verran apua. Sopivan oppimistavan löytämisessä 2 ei kaipaa lainkaan apua, 1 vain vähän ja 6 jonkin verran. Opiskelun osa-alueita, joilla jotkut opiskelijat eivät koe lainkaan avun tarvetta, ovat tiedonhaku internetissä (3 vastaajaa) ja sopivan oppimistavan löytäminen (2 vastaajaa). Vain vähän apua tarvitaan yleisimmin opettajan/ohjaajan ymmärtämisessä (6 vastaajaa) sekä luetun ymmärtämisessä niin yleisellä tasolla kuin yksityiskohtaisesti (molemmissa 4 vastaajaa).

Koettu avuntarve vaihtelee eniten liittyen internetissä tapahtuvaan tiedonhakuun, tehtävän ohjeiden ymmärtämiseen ja luetun ymmärtämiseen yleisellä tasolla. Internetin tiedonhaussa vastaukset jakautuvat asteikon kaikkiin kohtiin (1–5): 3 haastateltavaa ei koe tarvitsevansa lainkaan apua, 1 kaipaa vähän apua, 2 jonkin verran, 2 aika paljon ja 1 todella paljon. Tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä vastaukset vaihtelevat vähästä avuntarpeesta suurimpaan avuntarpeeseen (asteikolla 2–5): 2 vastaajaa kokee tarvitsevansa vähän, 5 jonkin verran, 1 aika paljon ja 1 todella paljon apua. Yleisen tason luetun ymmärtämisessä haastateltavista 4 kaipaa vähän apua, 4 jonkin verran, mutta 1 todella paljon (asteikolla 2–3 ja 5). Vastauksissa on vähiten eroa opettajan/ohjaajan ymmärtämisessä (asteikolla 2–3): 6 kokee tarvitsevansa vain vähän ja 3 jonkin verran apua.

Tulosten pohjalta opiskelijat kokevat tarkastelluista oppimisen ja opiskelun osa-alueista selvästi haastavimpana kirjoittamisen. Avoimissa haastattelukysymyksissä yksi ammattikorkeakouluopiskelijoista kommentoi suomeksi kirjoittamista, että

”...kirjoittamalla oppii, mutta se on vaikeata.” Hänestä lauseiden muodostaminen ja asioiden sanoittaminen tekstiksi on vaikeaa, vaikka suullisesti hän kokee osaavansa selittää asiat oikealla tavalla. Hän painotti, kuinka maahan muuttaneet ovat usein taitavia puhekielessä, mutta akateemisessa kontekstissa vaadittava kieli on aivan erilaista, eikä sitä ole kaikille opetettu. Opiskelija totesi myös, että kirjoittamisen ongelmana ei ole vain sen haastavuus vaan myös ajankäyttö: usean sivun esseen kirjoittaminen vie paljon aikaa, kun sitä ei kirjoita äidinkielellä.

Kirjoittamisen lisäksi osa opiskelijoista kokee tarvitsevansa enemmän apua myös tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä ja internetin tiedonhaussa. Avun tarve kuitenkin vaihtelee paljon vastaajasta riippuen. Opiskelijat arvioivat tarvitsevansa vähiten apua opettajan/ohjaajan ymmärtämisessä sekä sopivan oppimistavan löytämisessä ja luetun ymmärtämisessä yleisellä tasolla ja yksityiskohtaisesti. Siinä, missä ja paljonko avun tarvetta koetaan, on kuitenkin selvästi yksilöllistä vaihtelua, joten oppimis- ja opiskelutaitojen tukeminen vaatii yksilön tilanteen ja tarpeiden huomioimista.

2.2 Opiskelijoiden kotonaan käyttämät opiskelua ja oppimista tukevat oppimistavat

Haastattelussa kysyttiin opiskelijoilta heidän kotonaan käyttämistä oppimistavoista. Vastaajat toivat esiin muun muassa käyttävänsä mediasisältöjä ja kirjoittavansa ylös oppimiaan sanoja. Lisäksi he käyttävät myös kielellisiä keinoja, kuten kääntämistä suomen ja oman äidinkielen välillä sekä englannin kieltä.

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä oppimisen tukemisessa monipuolisesti erilaisia medioita. He esimerkiksi lukevat sanomalehtiä sekä katsovat uutisia ja YouTube-videoita. Ammattikorkeakoulussa tutkintoa opiskelevat mainitsivat hyötyneensä erityisesti tallennetuista webinaareista. Heidän mukaansa opetuksen ymmärtämistä auttaa, kun luentoja voi kerrata ja katsoa omalla tahdilla välillä pysäyttäen.

Suurin osa opiskelijoista kertoi myös kirjoittavansa jatkuvasti ylös uusia suomenkielisiä sanoja ja niiden merkityksiä. Lisäksi kaikille yhteistä on, että suomen kielen ymmärtämistä ja sitä kautta oppimista tuetaan kääntämällä asioita omalle äidinkielelle.

Parille opiskelijalle englannin kielen osaamisesta on opiskelussa huomattava hyöty. Englannin avulla kääntäminen toimii tukena suomen kielen ymmärtämisessä ja opiskeltavien käsitteiden ymmärtäminen helpottuu suuresti. Esimerkiksi yhden haastateltavan opiskelualalla opinnoissa hyödynnettäviä videoita löytyy paljon enemmän englanniksi kuin suomeksi. Kyseinen opiskelija pitää videoiden kautta oppimista helppona, sillä videoissa kerrotaan ja näytetään samaan aikaan, mistä puhutaan. Englannin kielen lisäksi siis myös videoiden antama visuaalinen tuki edistää hänen oppimistaan varsin hyvin.

2.3 Koulun tarjoama tuki vieraskielisille opiskelijoille

Haastatteluissa kysyttiin, ovatko opiskelijat saaneet tukiopetusta tai muunlaista vastaavaa tukea opintojensa suorittamiseen omassa oppilaitoksessaan. Vastaukset olivat hyvinkin yhteneväisiä: tukiopetuksesta ei ole opinnoissa juuri puhuttu tai siitä ei ole puhuttu laisinkaan. Säännöllistä tukiopetusta oli tarjottu vain yhdelle ammattikoulussa opiskelevalle. Tästä huolimatta kyseinen opiskelija osallistuu mieluummin PYRin järjestämään Opitaan Yhdessä -toimintaan. Siellä hän kokee saavansa tukea juuri siinä, missä hän tarvitsee apua eniten eli suomen kielen ymmärtämisessä ja tuottamisessa.

Aikuisten perusopintoja tekevä opiskelija kertoi voivansa saada tukea pyydettyä, mutta hän kaipaa silti enemmän apua. Kaksi ammattikouluopiskelijaa mainitsi saavansa tukea erityisesti yhdeltä tietyltä opettajalta aina kysyessään. He kokevat tämän tuen todella positiivisena asiana. Ammattikorkeakoulun puolella kukaan opiskelijoista ei ole saanut tukiopetusta.

Haastateltavat kuvasivat esimerkkejä myös muista tuen muodoista opiskelussa. Suurin osa haastateltavista kertoi opettajien varmistavan välillä opiskelijoiden

ymmärtäneen tiettyjä sanoja. Yksi ammattiin opiskelevista kommentoi, kuinka opettajat huomioivat, että suomi ei ole hänen äidinkieltensä ja siksi tehtävien palautuksissa pienet kielioppivirheet eivät haittaa. Eräs ammattikorkeakoulussa opiskeleva kertoi saavansa lisää aikaa kokeiden suorittamiseen. Lisäksi laajan oppimistehtävän kohdalla hän voi pyytää tarvittaessa lisää palautusaikaa.

2.4 Opitaan Yhdessä -toiminnan merkitys osallistuville opiskelijoille

Kaikki yhdeksän haastateltavaa osallistuvat PYRin Opitaan Yhdessä -toimintaan ja he kuvasivat sitä heille tärkeänä tukena opintojen suorittamisessa. Monet heistä epäilivät opinnoissa edistymisen mahdollisuutta ilman toiminnan tuomaa apua. Haastateltavat kertoivat toiminnasta olevan eniten hyötyä siinä, että he saavat apua suomen kielen kanssa ja lauseiden sanoittamisessa kirjoitustehtäviä varten.

Opiskelijat tarvitsevat Opitaan Yhdessä -toiminnassa apua vapaaehtoisilta myös tehtävänantojen ymmärtämisessä, sillä heille on joskus haastavaa ymmärtää, miten kotitehtävät tulisi toteuttaa. Kielellisestä näkökulmasta erityisen vaikeana koetaan suomen kielellä kirjoittaminen akateemisella tyylillä. Ammattikorkeakouluopintoja suorittava vastaaja kommentoi, kuinka tehtävien tarkistaminen Opitaan Yhdessä -toiminnassa auttaa häntä, sillä ilman kieliasun korjausta opettajat eivät ymmärtäisi hänen kirjoittamaansa tekstiä.

Toinen ammattikorkeakouluopiskelija puolestaan harmitteli, kuinka vaikeaa on saada apua alakohtaisiin tehtäviin. Hän kertoi, kuinka usein vapaaehtoisilla ei ole tarvittavaa tietoa opiskeltavan asian suhteen. Silti hänelle on hyötyä siitä, että hän saa toiminnassa apua kirjoittamiseen. Sama opiskelija kertoi hyöttyneensä toiminnasta enemmän aiempia ammattiopintoja suorittaessaan, jolloin tehtävät olivat helpompia kuin ammattikorkeakoulussa.

Kokonaisuudessaan Opitaan Yhdessä -toiminta koettiin tärkeänä tukena opintojen suorittamisessa ja suomen kielen kehittämisessä. Yksi ammattiin opiskelevista kommentoi, kuinka hänen kielitaitonsa on kehittynyt suomenkielisten vapaaehtoisten kanssa keskustellessa. Hän toivoikin toiminnan laajennettavan myös

kohtaamispaikaksi keskustelulle pelkkien kotitehtävien sijaan. Osin tätä tapahtuu toiminnassa jo nyt opiskelun lomassa.

2.5 Kokemus suomalaisesta koulutusjärjestelmästä maahan muuttaneen näkökulmasta

Haastatteluissa kysyttiin opiskelijoiden mielipiteitä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä maahan muuttaneen näkökulmasta. Aikuisten perusopintoja suorittava opiskelija kommentoi, kuinka asiat ovat täysin uusia aikuisille maahan muuttaneille. Energiaa ja aikaa menee pelkästään jo uusien asioiden opettelemiseen, esimerkiksi tietokoneen ja koulun sivujen käytön oppimiseen. Hän myös totesi, kuinka monet peruskoulun aineet ovat vaikeita jo pelkästään suomen kielen vuoksi.

Kokonaisuudessaan uuteen tottuminen vie paljon aikaa vieraskielisellä aikuisopiskelijalla, varsinkin pakolaistaustaisella. Suurin osa opiskelijoista painottikin, kuinka tärkeää on oppia suomen kieltä ennen muiden opintojen aloittamista. Yksi opiskelijoista kommentoi, kuinka kotoutumisen alussa kieltä tulisi opettaa järjestelmällisesti ja ilman taukoja.

Kolmas opiskelija kertoi huolensa kotoutumiskoulutusta koskien. Hän totesi, kuinka erilaisilla koulutustaustoilla tulevat maahan muuttaneet laitetaan samaan opetusryhmään taustastaan huolimatta. Ryhmässä saatetaan tällöin opettaa esimerkiksi eri kielioppitermejä, kuten käsitettä 'adjektiivi', korkeakoulutetuille ihmisille, joiden tietotaito on selvästi korkeammalla tasolla. Opiskelijan kokemuksen mukaan ryhmien suuri heterogeenisyys hidastaa osalla oppimista ja kielitaidon kehittymistä.

Kaksi opiskelijaa nosti esille suomalaisen koulujen keskustelukulttuurin. Toinen opiskelijoista harmitteli sitä, kuinka vähäistä keskustelua onkaan luokahuoneessa. Hän toivoi enemmän vuorovaikutusta opettajien ja opiskelijoiden välille. Hänen mielestään opiskelijat eivät pysty purkamaan ajatuksiaan muille ja siksi opettajien pitäisi pitää huolta avoimesta keskustelukulttuurista luokahuoneessa. Tähän pitäisi kiinnittää huomiota, koska jotkut vastaajat toivat myös ilmi keskustelun kautta

oppimisen merkityksen. Esimerkiksi yksi opiskelija sanoi kielitaitonsa kehittyneen eniten vuorovaikutuksen kautta eikä teoriaopiskelulla.

Lisäksi keskustelukulttuurista puhuneiden kahden vastaajan mielestä vuorovaikutus vieraskielisten ja suomalaisten opiskelijoiden välillä on huolestuttavan vähäistä. Toinen heistä kuvaili, kuinka hänen kontaktinsa omiin luokkakavereihin on melkein olematon vielä parin vuoden yhdessä opiskelun jälkeenkin. Toinen vastaaja kertoi kokeneensa hiljaista syrjintää koulukavereidensa keskuudessa. Koulussa ulkopuoliseksi jäämisellä voi olla monia negatiivisia vaikutuksia, esimerkiksi riski tutkinnon keskeyttämisestä tai syrjäytymisestä voi nousta.

3 Ohjaajien näkökulmia

Selvitykseen osallistui yhteensä 17 maahan muuttaneiden kanssa opetus- ja/tai ohjaustyötä tekevää henkilöä. Haastateltavat ovat alan ammattilaisia Jyväskylän maahanmuuttajien osaamiskeskus -hankkeesta, Jyväskylän yliopistosta, Monikulttuurikeskus Gloriasta ja Paremmiin Yhdessä ry:stä sekä vapaaehtoisia PYRin Opitaan Yhdessä -toiminnasta. Koska kaikilla haastatelluilla on kokemusta maahan muuttaneiden ohjaamisesta opinnoissa, käytän selvityksen nimen mukaisesti käsitettä 'ohjaajat' heihin viitatessani.

3.1 Ohjaajien arvio maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tuen tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla

Ohjaajilta kysyttiin heidän arviotaan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuen tarpeesta kymmenellä opiskelun ja oppimisen osa-alueella: 1) tiedonhaku internetissä, 2) kuullun ymmärtäminen ohjaustilanteessa, 3) olennaisen löytäminen tekstistä, 4) opiskeltava asian sisäistäminen, 5) itseohjautuvuus, 6) oppimistavat, 7) tehtävänannon ymmärtäminen, 8) luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla, 9) luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti ja 10) kirjoittaminen. Näistä kahdeksan kohtaa

olivat samoja, joilla opiskelijat arvioivat omaa avuntarvettaan. Osa kohdista nimettiin opiskelijoiden haastatteluissa eri tavalla ymmärtämisen helpottamiseksi.

Arviointiasteikko oli sama kuin opiskelijoiden arvioissa: 1 (ei tarvitse apua) - 5 (tarvitsee todella paljon apua). Numeraalisten arvioiden lisäksi haastateltavat refleктоivat omia kokemuksiaan suomen kielellä opiskelevien maahan muuttaneiden kanssa. Alla olevassa taulukossa 2 on 16 ohjaajan arvio tuen tarpeesta. Yksi osallistuneista ohjaajista vastasi vain avoimiin kysymyksiin.

TAULUKKO 2. Ohjaajien arviot maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden avun tarpeesta opiskelun ja oppimisen eri osa-alueilla

Tuen kohde	1 Ei tarvitse apua.	2 Tarvitsee vähän apua.	3 Tarvitsee apua	4 Tarvitsee aika paljon apua.	5 Tarvitsee todella paljon apua.	Keski- arvo	Vastaus- ten vaih- teluväli
Tiedonhaku Internetissä	-	-	5	9	2	3,8	3–5
Kuullun ym- märtäminen ohjaustilan- teessa	-	9	5	2	-	2,6	2–4
Olellaisen löytäminen tekstistä	-	1	-	10	5	4,2	2, 4–5
Opiskeltavan asian sisäis- täminen	-	1	12	2	1	3,2	2–5
Itseohjautu- vuus	-	1	11	3	1	3,3	2–5
Oppimis- tavat	-	3	8	4	1	3,2	2–5

Tehtävänannon ymmärtäminen	-	1	8	4	3	3,6	2–5
Luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla	-	4	10	2	-	2,9	2–4
Luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti	-	-	4	10	2	3,9	3–5
Kirjoittaminen	-	1	1	6	8	4,3	2–5

Ohjaajien mielestä maahanmuuttajataustaiset opiskelijat tarvitsevat apua kaikilla kysytyillä osa-alueilla. Keskimäärin ohjaajien mielestä apua tarvitaan eniten kirjoittamisessa (vastausten keskiarvo 4,3) ja olennaisen löytämisessä tekstistä (keskiarvo 4,2). Vastaajien määrillä tarkastellen apua nähdään tarvittavan eniten (aika tai todella paljon, asteikolla 4 tai 5) olennaisen löytämisessä tekstistä (15 vastaajaa) ja kirjoittamisessa (14 vastaajaa), mutta niiden lisäksi myös luetun ymmärtämisessä yksityiskohtaisesti (12 vastaajaa) ja tiedonhaussa Internetistä (11 vastaajaa).

Keskimäärin ohjaajat näkevät vähiten avun tarvetta kuullun ymmärtämisessä (keskiarvo 2,6) ja luetun ymmärtämisessä yleisellä tasolla (keskiarvo 2,9). Yleisimmin osa-alueina, joilla maahanmuuttajataustaiset opiskelijat tarvitsevat vain vähän apua (asteikolla 2), ohjaajat pitivät kuullun ymmärtämistä ohjaustilanteessa (9 vastaajaa), luetun ymmärtämistä yleisellä tasolla ja yksityiskohtaisesti (molemmat 4 vastaajaa) sekä sopivan oppimistavan löytämistä (3 vastaajaa).

Ohjaajien arviot myös vaihtelevat: kuudella osa-alueella vastauksia annettiin asteikon kohdilla 2–5 eli vastaajasta riippuen apua katsotaan kyseisellä osa-alueella tarvittavan joko vähän, jonkin verran, aika paljon tai paljon. Vastauksien

jakautuminen neljään asteikon kohtaan johtuu kuitenkin yksittäisten ohjaajien arvioista. Jos ei huomioida arvioita, joita on antanut vain yksi vastaaja, vastaukset sijoittuvat asteikolla vain kahteen tai kolmeen kohtaan eli ovat suhteellisen yhtenäiset. Vaihtelua voi selittää se, millaisten ja kuinka erilaisten maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kanssa kukin ohjaaja on työskennellyt. Monet ohjaajista painottivatkin haastatteluissa tuen tarpeen yksilöllisyyttä. Esimerkiksi jotkut kommentoivat opiskelijan iän vaikutusta tuen tarpeeseen, sillä nuorempien opiskelijoiden nähtiin omaavan esimerkiksi paremmat taidot tiedonhaussa taustasta huolimatta.

Kuten opiskelijat, myös ohjaajat näkevät tuen tarpeen suurimpana kirjoittamisessa. Tämä tuli esille myös ohjaajien avoimissa vastauksissa. Ohjaajat ovat havainneet esimerkiksi vaikeuksia tuottaa eri tekstilajeja tai rakentaa tekstiä. Opiskelijoiden itsensä lailla myös ohjaajat pitävät opiskelijoiden suullista suomen kielen taitoa vahvempana kuin kirjallista.

3.2 Lukustrategiat eri tekstilajeissa

Luetun ymmärtäminen on olennainen osa kielitaidon kehitystä ja se on myös opiskelussa ja oppimisessa tärkeä taito. Haastatellut ohjaajat pohtivat myös kokemuksiin maahan muuttaneiden opiskelijoiden lukustrategioista sekä opiskelijoiden taidosta vaihtaa lukutapaa tehtävänannon tai tekstityypin mukaan. Lisäksi heiltä kysyttiin, osaavatko opiskelijat heidän mielestään erottaa erilaiset tekstityypit toisistaan ja vastata niiden sääntöjen mukaisesti kirjallisiin tehtäviin.

Ohjaajat totesivat, että kielitaidolla ja koulutustaustalla on merkittävä vaikutus lukutaitoon ja eri tekstityyppien tunnistamiseen. Yksi ohjaajista kommentoi, että tekstin ja tekstilajien ymmärtäminen on myös kulttuurin ymmärtämistä. Kulttuurin ja ympäröivän yhteiskunnan rakenteen ymmärtäminen auttavat hahmottamaan, mistä tekstilajien eri tyylit johtuvat.

Eräs ohjaaja kertoi, kuinka hänelle on tullut urallaan vastaan aikuisopiskelijoita, jotka eivät ole tienneet, miten essee kirjoitetaan tai mitkä osat kuuluvat esseen

rakenteeseen. Esseen kirjoittaminen on oleellinen osa ammattikoulun ja erityisesti korkeakoulujen arkea, joten puuttuvat perustaidot esseen luomisessa vaikeuttavat opinnoissa pärjäämistä merkittävästi.

Yksi suomi vieraana kielenä -opetusta tunteva ohjaaja pohti, miten ammatillisessa koulutuksessa voitaisiin painottaa enemmän monilukutaidon opetusta. Hän painotti, kuinka itselle merkityksellisten tekstityyppien osaamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Näitä ovat esimerkiksi omalla alalla vaaditut tekstilajit, joita tulisi harjoitella yhdessä opettajan kanssa ennen itsenäistä työskentelyä.

Kokonaisuudessaan vastaajat kokivat lukustrategioiden osaamisen puutteellisena taitona ja pitivät sitä yhtenä haasteellisimpana asiana koulupolulla. Osa ohjaajista toivoikin, että monilukutaitoa painotettaisiin myös maahan muuttaneiden koulutuksessa jo aikaisessa vaiheessa.

3.3 Tehtävänannon ymmärtäminen

Ohjaajilta kysyttiin, tulisiko tehtävänannoissa olla mukana jonkinlainen kirjallinen tai visuaalinen malli tehtävän toteuttamisesta, jos sellaista ei ole käsitelty aikaisemmin yhdessä opetustunnilla. Kaikki 17 vastaajaa puolsivat mallin tarjoamista opiskelijoille.

Ohjaajien mukaan kaikki tukimateriaali, mitä voidaan antaa ymmärtämisen helpottamiseksi, on erittäin hyödyllistä vieraskielisiä opiskelijoita ajatellen. Ymmärrystä selkeyttävänä tekijöinä mainittiin visuaalisuus ja kuvien käyttö opetuksessa sekä tehtävänannoissa. Toisin sanoen selkeä ja helposti ymmärrettävä tehtävänanto helpottaisi tehtävään vastaamista ja keventäisi vieraalla kielellä opiskelun taakkaa. Tällä tavalla opiskelijan ei tarvitsisi käyttää turhaa aikaa selvittääkseen, mitä häneltä vaaditaan tehtävän toteuttamiseksi.

Eräs pitkään maahan muuttaneiden ohjaustyötä tehnyt vastaaja kannustaa opiskelijoita tutustumaan opiskelemaansa aiheeseen ottamalla siitä selvää omalla äidinkielellä. Hänen mielestään jo yleistason tietojen avulla on helpompi syventyä

aiheeseen suomeksi. Oman äidinkielen hyödyntämisestä opiskelussa ja oppimisessa puhutaan tarkentavasti alaluvussa 5.2. (s. 30–32).

Ohjaajilta kysyttiin, kumpi heidän mielestään on useammin ongelmana kotitehtävien tekemisessä: itse tehtävänannon ymmärtäminen vai vastausten löytäminen. Tässä näkemykset jakoutuivat selvästi. Ne, jotka vastasivat itse tehtävänannon olevan haastavampi opiskelijoille, korostivat tehtävän ymmärtämisen merkitystä tehtävän tekemisessä. Toiset taas painottivat vastausten löytämisen haasteita. Esimerkiksi yksi vastaaja painotti, kuinka ei riitä, että opiskelija löytää joitakin oikeita vastauksia vaan on tärkeää, miten rakennetaan oma vastaus kopiaimisen sijasta.

Jotkut ohjaajat puhuivat myös siitä, kuinka maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille tehdään tavallaan karhunpalvelus, jos kirjallisissa tehtävissä heidän puutteitaan katsotaan vain sormien läpi eikä vaadita tiettyä taitotasoa ja kehitystä kielitaidossa. Esimerkiksi jos opiskelija osaa suullisesti vastata tehtäviin, hänen annetaan päästä kursseista läpi matalimmalta kohtaa aita. Tällöin opiskelijalla ei ole tarvetta kehittää taitotasaan, mistä voi tulla pitkällä tähtäimellä ongelmia esimerkiksi työpaikkaa tai korkeampaa koulutusta etsiessä.

3.4 Tiedonhakuun liittyvät ongelmat

Tiedonhaun resurssien hyödyntäminen liittyy vahvasti opiskelijoiden arkipäivään, joten niihin liittyvä osaaminen tai osaamattomuus heijastuu myös koulussa suoriutumiseen. Ohjaajilta kysyttiin heidän näkemyksiään vieraskielisten aikuisopiskelijoiden kyvystä ja tottumuksista tiedonhaun resurssien, kuten Internetin, käyttämisessä.

Ohjaajien mielestä selkeän eron opiskelijoiden välille luo koulutustaso ja ihmisen tausta, kuten se, onko opiskelija kouluttautunut lähtömaassaan vai onko koulutus jäänyt täysin puutteelliseksi esimerkiksi pakolaisleirillä asumisen vuoksi. Monesti lähtömaassa ei ole ollut mahdollisuutta päästä kiinni Suomessa käytettäviin resursseihin, kuten Internettiin. Myös lähtömaan koulutusjärjestelmän suuri ero

suomalaiseen voi jo pelkästään tuottaa hankaluuksia sopeutumisessa, kielestä puhumattakaan.

Ohjaajat kommentoivat myös sitä, kuinka ihmisen ikä ja se, miten myöhään hän on aloittanut koulupolun, vaikuttavat merkittävästi tiedonhaun taitoihin. Heikko teknologian tietotaito yhdistettynä vieraaseen kieleen ja kulttuuriin on joskus hyvin hankalaa aikuisopiskelijoille, joilta vaaditaan tiedonhaun taitoja koulussa pärjäämiseen. Alaikäisinä tai nuorina aikuisina maahan tulleet sopeutuvat asiaa kommentoineiden ohjaajien havaintojen mukaan kyseisiin asioihin selvästi nopeammin.

Ohjaajilta kysyttiin myös lähteistä ja tiedonhausta. Monet ohjaajista ilmaisivat, kuinka opiskelijoille olisi hyvä opettaa, miten tietoa etsitään eri medioista ja erityisesti, miten erottaa luotettavat lähteet muiden joukosta. Elämme nopeatempoisessa tietoyhteiskunnassa, joten tiedonhaun taidot ovat äärimmäisen tärkeitä. Yksi ohjaajista ehdottikin ohjaavan tiedonhaun opettamista.

Ohjaajien kommenteissa nousi esille erityisesti yksi asia tiedonhakuun liittyen, jonka he kokevat olevan haastava vieraskielisille opiskelijoille taustasta huolimatta: hakusanan valinta. Ohjaajien mukaan he ovat antaneet tukea tiedonhaussa juuri hakusanan valitsemisessa, sillä se tuottaa suhteellisen paljon ongelmia opiskelijoille. Osaltaan tähän voi vaikuttaa opiskelijoiden suomen kielen taidon taso, koska kielitaito vaikuttaa suorasti kykyyn valita sopiva sana hakukoneita käytettäessä.

4 Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu

Haastateltujen opiskelijoiden ja ohjaajien vastauksissa löytyy yhtäläisyyksiä esimerkiksi siinä, että sekä opiskelijat että ohjaajat kokevat vieraskielisten opiskelijoiden pärjäävän paremmin suullisessa kielitaidossa, mutta tarvitsevan tukea kirjoittamisessa. Myös Opitaan Yhdessä -toiminnassa on tehty samanlaisia havaintoja: monet opiskelijoista pystyvät kyllä rakentamaan vastauksiaan suullisesti, mutta lauseiden muodostaminen asiakielellä tekstiksi on usein haastavaa. Koska yksilöllinen vaihtelu on suurta, joukossa on toki myös niitä, erityisesti vähemmän aikaa Suomessa olleita ja opiskelu-uransa alussa olevia, joille suullisestikin vastaaminen on vaikeaa.

Sekä numeraalisten arvioiden että avointen vastausten pohjalta kirjoittaminen on niin opiskelijoiden kuin ohjaajien mielestä eniten tukea vaativa opiskelun ja oppimisen osa-alue. Kirjoittaminen koostuu asiatekstin rakentamisesta ja siihen liittyvistä prosesseista. Näihin prosesseihin kuuluu muun muassa tekstityyppien erottaminen toisistaan sekä tekstin sidonnaisuus kulttuuriin. Tulosten pohjalta tähän liittyen myös tekstintyyppien sääntöjen mukainen kirjoittaminen on vaikeaa, oli kyseessä sitten esimerkiksi essee, mielipidekirjoitus tai tiivistelmä.

TAULUKKO 3. Opiskelijoiden ja ohjaajien avun tarpeen arviointien vertailu

Osa-alueet (eniten eroavasta vähiten eroavaan)	Opiskelijat keskiarvo	Ohjaajat keskiarvo	Keskiarvojen ero
Tärkeän tiedon löytäminen tekstistä	2,8	4,2	1,4
Luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti	2,7	3,9	1,2
Tiedonhaku Internetissä	2,7	3,8	1,1
Sopivan oppimistavan löytäminen	2,4	3,2	0,8
Tehtävän ohjeiden ymmärtäminen	3,1	3,6	0,5
Kirjoittaminen	3,9	4,3	0,4
Opettajan/ohjaajan ymmärtäminen	2,3	2,6	0,3
Luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla	2,8	2,9	0,1

Taulukossa 3 vertaillaan opiskelijoiden ja ohjaajien arvioiteja avun tarpeeseen liittyen. Vertailussa huomattavaa on, että ohjaajien arvioiden keskiarvot ovat 0,1–1,4 korkeampia kuin opiskelijoiden. Ohjaajat siis näkevät kaikilla arvioiduilla opiskelun ja oppimisen osa-alueilla maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla suuremman tuen tarpeen kuin opiskelijoiden itse arvioidessa itseään. Opiskelijoiden ja ohjaajien näkemykset olivat kauimpana toisistaan olennaisen löytämisessä tekstistä (opiskelijat 2,8, ohjaajat 4,2), luetun yksityiskohtaisessa ymmärtämisessä (opiskelijat 2,7, ohjaajat 3,9) ja tiedonhaussa Internetissä (opiskelijat 2,7, opettajat 3,8). Pienimmät erot arvioissa liittyvät luetun ymmärtämiseen yleisellä tasolla (opiskelijat 2,8, ohjaajat 2,9), opettajan/ohjaajan ymmärtämiseen (opiskelijat 2,3, ohjaajat 2,6) ja tehtävän ohjeiden ymmärtämiseen (opiskelijat 3,1, ohjaajat 3,6).

TAULUKKO 4. Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu aika paljoksi tai paljon paljoksi arvioidun avun osalta

Osa-alueet (eniten eroavasta vähiten eroavaan)	Opiskelijat, aika paljon tai paljon apua arvioivien osuus	Ohjaajat, aika paljon tai paljon apua arvioivien osuus	Ero (prosenttiyksikköä)
Tärkeän tiedon löytäminen tekstistä	11 %	94 %	83
Luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti	11 %	75 %	64
Kirjoittaminen	44 %	88 %	44
Tiedonhaku Internetissä	33 %	69 %	36
Sopivan oppimistavan löytäminen	0 %	31 %	31
Tehtävän ohjeiden ymmärtäminen	22 %	44 %	22
Opettajan/ohjaajan ymmärtäminen	0 %	13 %	13
Luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla	11 %	13 %	2

Taulukossa 4 verrataan, kuinka suuri osuus opiskelijoista ja ohjaajista piti avun tarvetta eri osa-alueilla aika paljon tai paljon (asteikolla 4 tai 5). Kaikilla osa-alueilla näin arvioi 2–83 prosenttiyksikköä enemmän ohjaajista opiskelijoihin verrattuna. Opiskelijoiden ja ohjaajien arvioiden erot ovat erityisen suuret kahden osa-alueen kohdalla. Olennaisen löytämisessä tekstistä vain 11 % opiskelijoista kokee tarvitsevansa aika paljon tai paljon tukea, mutta 94 % ohjaajista arvioi niin (ero 83 prosenttiyksikköä). Luetun ymmärtämisessä yksityiskohtaisella tasolla vastaavat luvut ovat 11 % ja 75 % (ero 64 prosenttiyksikköä). Ainoastaan luetun

ymmärtämisessä yleisellä tasolla arviot ovat lähes samat: opiskelijat 11 % ja ohjaajat 13 % (ero 2 prosenttiyksikköä).

TAULUKKO 5. Opiskelijoiden ja ohjaajien vastausten vertailu vähäiseksi arvioidun avun osalta

Osa-alueet, joilla opiskelijat arvioivat useammin vain vähän avun tarvetta (eniten eroavasta vähiten eroavaan)	Opiskelijat, vähän avun tarvetta arvioivien osuus	Ohjaajat, vähän avun tarvetta arvioivien osuus	Ero (prosenttiyksikköä)
Luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisesti	44 %	0 %	44
Tärkeän tiedon löytäminen tekstistä	33 %	6 %	27
Luetun ymmärtäminen yleisellä tasolla	44 %	25 %	19
Tehtävän ohjeiden ymmärtäminen	22 %	6 %	16
Opettajan/ohjaajan ymmärtäminen	67 %	56 %	11
Tiedonhaku Internetissä	11 %	0 %	11
Osa-alueet, joilla ohjaajat arvioivat useammin vain vähän avun tarvetta (eniten eroavasta vähiten eroavaan)	Opiskelijat, vähän avun tarvetta arvioivien osuus	Ohjaajat, vähän avun tarvetta arvioivien osuus	Ero (prosenttiyksikköä)
Sopivan oppimistavan löytäminen	11 %	19 %	8
Kirjoittaminen	0 %	6 %	6

Ohjaajien ja opiskelijoiden arviot tuen tarpeesta eroavat myös siinä, että ohjaajat katsovat opiskelijoiden tarvitsevan tukea kaikilla osa-alueilla, mutta opiskelijoista apua ei koe tarvitsevansa lainkaan (asteikolla kohta 1) 33 % tiedonhaussa ja 22 % sopivan oppimistavan valinnassa. Taulukossa 5 vertailu vähäiseksi arvioidun tuen osalta osoittaa, että opiskelijat myös kokevat useammin tarvitsevansa vain vähän apua (asteikolla kohta 2) kuin ohjaajat. Esimerkiksi avun tarpeen luetun ymmärtämisessä yksityiskohtaisella tasolla arvioi vähäiseksi 44 % opiskelijoista, mutta ei yksikään ohjaajista (ero 44 prosenttiyksikköä), oleellisen löytämisessä tekstissä 33 % opiskelijoista ja 6 % ohjaajista (ero 27 prosenttiyksikköä), luetun ymmärtämisessä yleisellä tasolla 44 % opiskelijoista ja 25 % ohjaajista (ero 19 prosenttiyksikköä) sekä tehtävän ohjeiden ymmärtämisessä 22 % opiskelijoista ja 6 % ohjaajista (ero 16 prosenttiyksikköä).

Ainoat poikkeukset ovat sopivan oppimistavan löytämisessä ja kirjoittamisessa, joissa avun tarpeen arvioivat vähäiseksi useammin ohjaajat kuin opiskelijat. Sopivan oppimistavat löytämisessä tuen tarvetta pitää vähäisenä 11 % opiskelijoista, mutta 19 % ohjaajista (ero 8 prosenttiyksikköä). Kirjoittamisessa kaikki opiskelijat kokevat tarvitsevansa enemmän kuin vähän apua, mutta yksi ohjaaja piti maahanmuuttaneiden opiskelijoiden tarvetta tällä osa-alueella vähäisenä. Yleisimmin ohjaajat kuitenkin näkevät kirjoittamisessa joko aika paljon tai paljon avun tarvetta (asteikolla 4 tai 5), sillä 14 vastaajaa (88 %) vastasi niin.

Tulosten pohjalta nousee kysymys, johon tämä selvitys ei tosin anna vastausta: mikä selittää osin suuretkin erot opiskelijoiden ja ohjaajien arvioissa? Yksi mahdollisuus on pieni vastaajien, erityisesti opiskelijoiden, määrä, mikä voi vääristää tuloksia. Toisaalta koska opiskelijat arvioivat itseään ja ohjaajat ”keskiarvo-opiskelijaa”, erot voivat selittyä myös sillä, että haastateltaviksi sattui keskimääräistä taitavampia opiskelijoita. Selityksenä voi myös olla joko opiskelijoiden liian positiivinen käsitys omasta osaamisestaan tai ohjaajien liian negatiivinen käsitys maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden osaamisesta. Jälkimmäinen käsitys voi syntyä, jos suomen kielen taidon puutteista johtuen opiskelija ei pysty kokonaisvaltaisesti käyttämään tai tuomaan esiin niitä opiskelu- ja oppimistaitoja, joita hänellä on.

5 Ratkaisuja todettuihin ongelma-kohtiin

Olen tarkastellut sekä maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden että heitä ohjaavien alan ammattilaisten ja vapaaehtoisten näkökulmia oppimisen ja opiskelun haasteisiin liittyen. Tässä luvussa käsitelen haastatteluissa esiin tuotuja ratkaisuja haasteellisemmiksi todettuihin ongelma-kohtiin ja laajennan niitä teorian avulla. Vastaan muun muassa seuraavaan kysymykseen: mitä erilaisia tukimenetelmiä voitaisiin hyödyntää ja kehittää, jotta vieraskielisillä aikuisopiskelijoilla olisi paremmat mahdollisuudet suoriutua opinnoistaan ja edetä koulupolulla? Keskityn erityisesti lukustrategioihin, monilukutaitoon ja monikielisyyteen resurssina. Lopuksi tarjoan tiivistetysti kehitysehdotuksia maahan muuttaneita kouluttaville oppilaitoksille ja PYRin Opitaan Yhdessä -toimintaan.

5.1 Itsenäinen toimiminen tietoyhteiskunnassa: monilukutaito

Selvityksessä nousi esille opiskelijoiden tuen tarve lukustrategioissa ja monilukutaidossa. Näiden taitojen osaaminen on edellytys koulupolulla

pärjäämisessä ja menestymisessä. Miten näitä taitoja tulisi opettaa? Tarjoan ratkaisuksi menetelmiä, joilla vieraskielisten opiskelijoiden lukutaidon kehittymistä tuetaan muuttuvassa tietoyhteiskunnassa.

Nykyisin Suomessa opiskellaan monilukutaitoa läpi peruskoulun, joten siihen kuuluvat taidot karttuvat niillä, jotka käyvät tämän koulupolun. Suomeen aikuisina tai myöhäisessä nuoruusiässä muuttaneilla vieraskielisillä opiskelijoilla tilanne voi olla toisenlainen, joten monilukutaitoon sisältyvät asiat voivat olla heille täysin uusia käsitteitä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus ovat nykyään selvästi esillä perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Moninaisuutta kuvataan kulttuurisena ilmiönä sekä eri tieteenaloille ominaisen kielen moninaisuutena. (Shore & Rapatti 2019.) Kuten eräs haastatelluista ohjaajistakin totesi, luetun ymmärtäminen on myös kulttuurin ymmärtämistä. Kulttuurinen lukutaito auttaa ymmärtämään, miten erilaiset arvot ja uskomukset näkyvät tekstimaailmoissa. Monilukutaitoon keskittyvässä opetuksessa työestetään monipuolisia tekstejä ja analysoidaan niiden yhteyksiä kulttuuriin. Monilukutaitoa harjoittamalla rohkaistaan opiskelijan kriittistä ajattelua ja syvempää yhteiskunnan tulkitsemista (Shore & Rapatti 2019). Nämä opitut taidot tukevat puolestaan toinen toistaan.

Suomen kieli on maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille oppimisen kohde, mutta myös sen väline, kun he käyttävät suomea oppiakseen eri oppiaineita ja yhteiskunnassa toimimista. Kieli onkin osana kaikkea oppimista. On tärkeää huomioida, että oppimateriaaleissa käytettävä kieli poikkeaa eri oppiaineiden välillä (Vaarala, Reiman, Jalkanen & Nissilä 2016, 70–71). Joka tiedonalalla on omat kielenkäyttötapansa ja niiden opettaminen suomi toisena kielenä -oppiaineessa olisi työlästä. Tästä huolimatta suomi toisena kielenä -opetuksessa voitaisiin käsitellä kaikille asiateksteille yhteisiä ominaisuuksia (Vaarala ym. 2016, 89–92).

Nykymaailmassa tietoa tuotetaan koko ajan enemmän ja monipuolisemmin. Monimuotoistuvat tekstimaailmat vaativat lukijalta yhä parempaa lukutaitoa ja mediakulttuurin ymmärtämistä. Myös lähteiden määrä kasvaa päivittäin, ja tieto vanhentuu nopeasti. Mediakulttuurin tulkitseminen on tärkeä osa yhteiskunnan ja

kulttuurin ymmärtämistä sekä oppimista. Monilukutaidon sisältämistä eri oppiaineisiin on kehitetty tekstilajeihin keskittyvässä pedagogiikassa, kuten Reading to Learn (R2L) -genrepedagogiikassa. (Harmanen & Hartikainen 2019.)

Genrepedagogiikassa käytetään hyödyksi oppiaineille tyypillisiä tekstilajeja ja niiden kielellisiä ominaisuuksia. Opetuksessa edetään kolmen eri vaiheen kautta: valmistautuminen, yhteinen työstäminen ja itsenäinen tekeminen. R2L-pedagogiikassa on tärkeää, että opiskelija pääsee työstämään tekstejä opettajan ohjaamana ennen itsenäistä opiskelua. Tällä tavalla varmistetaan, että opiskelijalla on tarvittavat valmiudet opittavan tekstilajin tulkitsemiseen ja tuottamiseen myöhemmin itsenäisesti. (Harmanen & Hartikainen 2019.)

Tekstin lukemiseen valmistautuminen edellyttää opettajalta tiettyjen tietojen jakamista opiskelijoille: mitä teksti käsittelee, mikä tekstilaji on kyseessä ja mihin opiskelijoiden tulisi kiinnittää huomiota tekstissä. Lisäksi tekstissä esiintyvien vaikeampien termien selittäminen on erityisen tärkeää suomea toisena kielenä opiskeleville. (Shore & Rapatti 2019.) Lukemista ohjatessa on hyvä lähteä liikkeelle opiskelijoiden aiemmasta tiedosta tekstin aiheeseen liittyen. Lähtökohtana kannattaa aina pitää se, mitä opiskelija ymmärtää, eikä se, mitä hän ei vielä ymmärrä. (Aalto, Mustonen, Järvenoja & Saario 2019.) Tämän kaltainen opetustyyli motivoi oppimaan lisää aiheesta, lannistamisen sijasta.

Opetuksen toisessa vaiheessa opettaja ja oppilaat työstävät tekstiä yhdessä. Vaiheeseen kuuluu tekstin tarkastelu osissa edeten kappaleesta toiseen. Tekstiä tarkastellessa todetaan tekstilajille tyypilliset piirteet ja ne kirjataan ylös taululle. Myös avainsanat käsitellään yhdessä. Apuna voi käyttää visuaalista tukea, kuten kuvia ja videoita. (Shore & Rapatti 2019.)

Viimeisessä vaiheessa eli yhteiskirjoittamisessa tekstiä aloitetaan kirjoittamaan yhdessä. Tässä vaiheessa vastuu on siirtynyt oppilaille, joiden tulisi jo ymmärtää käsiteltävää tekstilajia tarpeeksi hyvin tuottaakseen omaa tekstiä. Kirjoittamisessa hyödynnetään taululle kirjoitettuja avainsanoja, joiden avulla luodaan uusia virkeitä. Tavoitteena on kuitenkin myös haastavimpien tieteenalalle tyypillisten termien käyttö. (Shore & Rapatti 2019.)

Kokonaisuudessaan luetun ymmärtämisen eksplisiittinen opettaminen suomea toisena kielenä opiskeleville on todettu hyödylliseksi. Asenteiden ja erilaisten tekstissä esiintyvien sävyjen ymmärtäminen voi olla haastavaa ja siihen tarvitaan opettajan ohjeistusta. (Aalto ym. 2019.) Opiskelijan harjoitellessa monilukutaitoa opettajalla on sekä tärkeä että haastava rooli, sillä taidon oppiminen vie aikaa ja vaatii valmistavaa työtä koulun puolelta. Tästä huolimatta monilukutaitoon panostamisesta seuraava hyöty on selvästi merkittävämpi kuin siihen kulutettu ajallinen työpanos. Näistä taidoista on hyötyä aikuisopiskelijalle niin koulussa kuin työelämässä ja tätä myöten yhteiskuntaan integroitumisessa. Ratkaisuna olisi hyvä harkita monilukutaidon opetuksen sisältämistä jo kotoutumiskoulutukseen, jonka jälkeen taitoa vahvistettaisiin aikuisten perusopinnoissa ja ammattikoulussa.

5.2. Monikielisyyden mahdollisuudet opiskelun ja oppimisen tukena

Vuoden 2019 tilastojen mukaan perusasteen jälkeisessä tutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeli 78 200 vieraskielistä opiskelijaa. Tämä määrä vastasi 11 % kaikista opiskelijoista. (Suomen virallinen tilasto, 2019.) On siis selvää, että monikielisiä opiskelijoita on huomattavan paljon. Miten heidän kielitaitoaan voitaisiin hyödyntää opin polulla?

Yksi ohjaajista kommentoi haastattelussa, kuinka usein vielä törmätään siihen ajatukseen, että vieraskielisen opiskelijan omasta äidinkielestä on haittaa suomen kielen kehityksessä tai että se jopa estää suomen oppimista. Tutkimustieto kuitenkin osoittaa, että oman äidinkielen käyttö tukee asioiden sisäistämistä ja samalla motivoi myös suomen oppimiseen (Skinnari 2019). Kun vuorovaikutusta ei pakoteta yksikieliseksi, niin oppimista voi tapahtua enemmän. Vieraskielisiä opiskelijoita ei tulisi nähdä kielitaidottomina, vaikka he eivät osaisikaan länsimaalaisia kieliä. Totuus on, että hyvin suuri osa Suomeen muuttavista saapuu maahan useamman kielen kanssa eli kielitaitoa heiltä löytyy.

Jotkut haastateltavat ehdottivat, että opiskelijoita tulisi kannustaa hakemaan tietoa omalla äidinkielellään. Opiskeltavien asioiden hahmottamisessa auttaa, jos etsii

suomenkieliselle käsitteelle vastineen omasta äidinkielestä. Myös omankielisiä lähteitä tulisi voida käyttää oppimistehtävissä. Vaikka opettaja ei välttämättä ymmärrä itse vieraskielistä lähdettä, asiansa osaava opettaja kyllä huomaa, onko lähde oikeasti olemassa ja luotettava. Myös asioiden kirjoittaminen ensin omalla äidinkielellä ja jälkeenpäin suomeksi tukee ymmärtämistä.

Opiskeltavia asioita tulisi myös voida prosessoida esimerkiksi oman kielisen opiskelukaverin kanssa aina kun se on mahdollista. Muutamat ohjaajat korostivat, kuinka tällaisesta pari- ja ryhmätyöskentelystä tulisi ottaa hyöty irti luokassa. Asioiden käsittely omalla äidinkielellä yhdessä saman kielen jakavan opiskelijan kanssa tuo mahdollisuuden keskustella syventävästi opiskeltavasta asiasta. Vertaistuki vahvistaisi erityisesti heikommin kieltä osaavan opiskelijan oppimista. Yksi ohjaajista ehdotti, että kouluilla voitaisiin järjestää iltapäiväkerhoja tai muunlaisia opiskeluryhmiä, joissa opiskelijat voisivat keskenään tai yhdessä ohjaajan kanssa jäädä tekemään läksyjä ja opiskelemaan porukalla.

Vertaistuesta voitaisiin hyötyä paremmin myös, jos kasvatusalalle koulutettaisiin enemmän vieraskielisiä ihmisiä toimimaan opettajina tai koulunkäynninohjaajina. Tällä tavalla vieraskieliset opiskelijat saisivat tukea suoraan koulusta omalla äidinkielellään, mikä edistäisi oppimista. Lisäksi kasvatusalasta kiinnostuneet maahan muuttaneet saisivat enemmän rohkaisua opiskella kyseistä alaa. Tämä voisi avata väyliä myös kotimaassaan kasvatusalalla toimineille, joiden voi olla vaikea saada osaamistaan tunnistetuksi Suomessa.

Ohjaajien pohtiessa, miten vieraskielisten opiskelijoiden monikielisyyttä voisi hyödyntää ammatillisessa opetuksessa, esille nousi vahvasti jo olemassa oleva tieto ja sen hyödyntäminen. Monilla vieraskielisillä aikuisopiskelijoilla on jo oman alan tietämystä ja mahdollisesti vuosia kestänyt ura opiskeltavalta alalta omasta kotimaastaan. Tätä jo olemassa olevaa tietotaitoa tulisi käyttää hyväksi luomalla esimerkiksi sanapankkeja, joita muut saman kieliset voisivat käyttää jatkossa. Näitä sanapankkeja voisi kerryttää vuosi vuodelta.

Ylipäätään ohjaajat painottivat, että opiskelijoiden omalle äidinkielelle pitäisi antaa enemmän tilaa opetuksessa ja oppimisessa. Esimerkiksi peruskoulun

opetussuunnitelmassa puhutaan jo laajasti kaksi- ja monikielisyys edistämisestä ja oppilaiden kielellisen tietoisuuden vahvistamisesta (OPH 2014, 86). Monikielisyys ei kuitenkaan ole vielä esillä esimerkiksi ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmissa, vaikka suurin osa maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista suuntautuu juuri ammatilliseen opetukseen. Siellä vieraskielisiä opiskelijoita oli vuonna 2019 13 % kaikista opiskelijoista, mutta lukioissa vain 7 % sekä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa molemmissa 10 % (Suomen virallinen tilasto 2019).

5.3 Kehittämisehdotuksia oppilaitoksille ja Opitaan Yhdessä -toimintaan

Tässä selvitystyössä haastattelin maahan muuttaneita opiskelijoita ja opiskelijoiden ohjaajia vieraskielisten aikuisopiskelijoiden oppimisen haasteista. Selvitystyön pohjalta suurimpia ongelmakohtia maahan muuttaneiden opin polulla ovat asiatekstin kirjoittamiseen sekä monilukutaitoon liittyvät asiat. Selvitystyön tuloksena ja ratkaisuuina havaittuihin ongelmakohtiin nostin esiin erityisesti monilukutaidon opettamisen ja monikielisuuden hyödyntämisen.

Maahan muuttaneiden luku- ja kirjoitustaidon parantamiseksi tulisi hyödyntää monilukutaidon opetusta jo varhaisessa vaiheessa kotoutumista. Monilukutaitoa voitaisiin harjoitella jo kotoutumiskoulutuksessa, jonka jälkeen taitoa voitaisiin vahvistaa aikuisten perusopinnoissa käymällä läpi eri oppiaineille yhteisiä tekstilajien piirteitä.

Ammattikoulussa opettajat voisivat puolestaan käydä läpi opiskelijoille itselleen merkityksellisiä alakohtaisia tekstilajeja. Näitä tekstilajeja tulisi käsitellä ja harjoitella yhdessä opiskelijoiden kanssa ennen kuin opiskelijoilta vaadittaisiin itsenäistä tekstien työstämistä. Mainiona esimerkkinä monilukutaidon opetuksesta toimii genrepedagogiikka, jossa tekstejä työstetään kolmen eri vaiheen kautta: valmistautuminen, yhteinen työstäminen ja itsenäinen tekeminen. Monilukutaidosta olisi hyötyä aikuisopiskelijalle niin koulussa kuin työelämässä ja laajemmin myös yhteiskunnassa toimimisessa.

Tärkeänä maahan muuttaneiden oppimisen tukena nähtiin myös monikielisuuden hyödyntäminen. Esille nousi oman äidinkielen käyttäminen lähdemateriaaleissa ja vieraiden käsitteiden avaamisessa. Joillakin opiskelijoilla voi olla äidinkielen lisäksi myös muu vahva kieli, jota voisi hyödyntää. Tärkeänä pidettiin myös opittavista asioista keskustelemista omankielisten opiskelukavereiden kanssa. Lisäksi mainittiin, miten iso resurssi monikielisistä kasvatusalan ammattilaisista olisi vieraskielisten opiskelijoiden tukemisessa.

Selvityksen tuloksia hyödynnetään Opitaan Yhdessä -toiminnan kehittämisessä. Selvityksen pohjalta on laadittu tekstin suunnittelun ja rakentamisen kurssi, joka kehittää opiskelu- ja oppimistaitoja tällä osa-alueella. Lisäksi jatkossa etsitään ja kootaan keinoja, joilla vapaaehtoiset voisivat tukea opiskelijoita opiskelu- ja oppimistaidoissa samalla kun he auttavat heitä tehtävien tekemisessä. Esimerkiksi vapaaehtoisille on hyvä tuoda esille monikielisuuden mahdollisuudet, vaikka kuinka he voivat auttaa opiskelijaa hakemaan tietoa hänen äidinkielellään tai muulla vahvalla kielellä. Sekä vapaaehtoisia että opiskelijoita tulisi rohkaista jakamaan toiminnassa omia hyväksi havaittuja oppimis- ja opiskelutapojaan, koska muut voivat löytää niistä jotain uutta. Näitä voitaisiin myös koota tietopankiksi, johon opiskelijat voivat tutustua itsenäisesti tai vapaaehtoisten kanssa.

Selvityksen pohjalta ne opiskelun ja oppimisen osa-alueet, joilla tukea ehkä erityisesti tarvitaan, ovat kirjoittaminen, olennaisen löytäminen tekstistä, tehtävän ohjeiden ymmärtäminen, luetun ymmärtäminen yksityiskohtaisella tasolla sekä tiedonhaku Internetistä. Vapaaehtoisten olisi hyvä tiedostaa, että näiden asioiden hallitseminen ei ole itsestäänselvyys, vaan niissä kaivataan asian yhdessä läpi käymistä ohjaavalla otteella. Ohjauksessa tulee kuitenkin huomioida osaamisen ja tarpeiden yksilöllisyys. Ohjaustilanteessa opiskelijan ja ohjaajan välisellä vuorovaikutuksella voidaan löytää ne asiat, joiden kehittämisestä kukin opiskelija eniten hyötyy.

Koko ajan kehittyvässä tietoyhteiskunnassa koulussa pärjääminen edellyttää eri tekstimaailmojen ymmärtämistä ja tuottamista. Vastaavia taitoja tarvitaan myös työelämässä. Kielitaidon opettamisessa pitäisi panostaa suullisen kielitaidon lisäksi myös kirjalliseen kielitaitoon ja luetun ymmärtämiseen. Maahanmuuttajataustaiset

aikuisopiskelijat ovat kykeneviä kielitaitoisia ihmisiä, jotka pääsevät tavoitteisiinsa oikeanlaista tukea tarjoavan koulutusjärjestelmän avulla.

Lähteet

Aalto, E., Mustonen, S., Järvenoja, M. & Saario, J. 2019. Monikielisen oppijan matkassa. Verkkosivusto opettajankoulutukseen. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos. Viitattu 15.9.2021. <https://monikielisenoppijanmatkassa.fi>.

Shore, S. & Rapatti, K. 2019. Tekstit ja tekstilajit aineenopetuksessa – Genrepedagogiikalla monilukutaitoa. Teoksessa M. Harmanen & M. Hartikainen (toim.), Monilukutaitoa oppimassa, 59–64. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2014. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 15.9.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Skinnari, K. 2019. Näkökulmia monikielisyteen -kurssin luento syksyllä 2019. Jyväskylän yliopisto.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019. Opiskelijat ja tutkinnot. Verkkajulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.9.2021. http://www.stat.fi/til/opiskt/2019/opiskt_2019_2020-11-26_tie_001_fi.html.

Vaarala, H., Reiman, N., Jalkanen, J. & Nissilä, L. 2016. Tilanne päällä! Näkökulmia S2-opetukseen. Helsinki: Opetushallitus.